

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІНІ БІЗНЕСУ, ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ І ТУРИЗМУ**

НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

**Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи
для студентів спеціальності 075 «Маркетинг»
ступеню вищої освіти «бакалавр»**

Обговорено і рекомендовано
на засіданні кафедри маркетингу,
PR-технологій та логістики
Протокол № 8
від 29 листопада 2018 р.

Чернігів ЧНТУ 2018

Національна економіка. Методичні вказівки до практичних занять та самостійної роботи для студентів спеціальності 075 «Маркетинг» ступеню вищої освіти «бакалавр» / Укладач С.О.Полковниченко. Чернігів: ЧНТУ, 2018. 55 с.

Укладач: Полковниченко Світлана Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри маркетингу, PR-технологій та логістики

Відповідальний за випуск: Жидок Вікторія Вікторівна,
завідувач кафедри маркетингу,
PR-технологій та логістики
Чернігівського національного
технологічного університету,
кандидат економічних наук,
доцент

Рецензент: **Гонта Олена Іванівна**,
доктор економічних наук, професор,
директор ННІ економіки
Чернігівського національного
технологічного університету

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ	4
Тема 1. Національна економіка як наука.....	8
Тема 2. Економічні теорії та базисні інститути національної економіки.....	12
Тема 3. Потенціал національної економіки.....	16
Тема 4. Структура національної економіки.....	22
Тема 5. Регулювання національної економіки.....	25
Тема 6. Розвиток національної економіки.....	31
Тема 7. Прогнозування, макроекономічне планування та програмування.....	36
Тема 8. Соціальні аспекти розвитку національної економіки.....	40
Тема 9. Криміналізація економіки як системна загроза розвитку суспільства.....	45
Тема 10. Національна економіка в глобальному середовищі.....	48
Список рекомендованої літератури.....	53
Інформаційні ресурси.....	55

ВСТУП

У всій сукупності економічних дисциплін «Національна економіка» займає особливе місце, оскільки виступає як синтез знань із різних економічних дисциплін.

Метою викладання навчальної дисципліни «Національна економіка» є формування у студентів цілісного системного уявлення про національне господарство країни; його потенціал, структуру та механізм регулювання; закономірності функціонування та особливості національної економіки; оволодіння вміннями досліджувати процеси і явища, що відбуваються в національній економіці, та аналізувати економічну інформацію.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Національна економіка» є:

- розкрити особливості та загальні принципи національної економіки;
- пояснити інституціональні чинники та їх вплив на специфіку економічного розвитку, розкрити сутність основних базових інститутів національної економіки;
- дати характеристику економічного потенціалу країни та структури національної економіки;
- висвітлити роль держави в економічній системі країни, методи та інструменти її впливу на економіку;
- розглянути сучасні теорії щодо розвитку та зростання національної економіки;
- показати необхідність і роль прогнозування, планування, програмування в національній економіці;
- визначити соціальні аспекти економічного розвитку країни;
- з'ясувати особливості вітчизняної тіньової економіки, її кримінальну складову;
- розкрити місце національної економіки у глобальному середовищі та питання, пов'язані з міжнародною конкурентоспроможністю;
- ознайомити з особливостями і проблемами інтеграції національної економіки в системі міжнародних економічних зв'язків;

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- сутність поняття «національна економіка» та його основні характеристики;
- ключові найважливіші макроекономічні показники і пропорції національної економіки;
- структуру національної економіки та структурні зміни в економіці;
- теоретичні основи формування та реалізації стратегії розвитку національної економіки;
- засоби впливу держави на економічний і соціальний розвиток національної економіки;
- основні методи й інструменти, які регулюють процеси функціонування та розвитку національної економіки;
- сутність, функції та методичку соціально-економічного прогнозування, державного програмування та макроекономічного планування;

- соціальні наслідки функціонування національної економіки;
- місце та особливості національної економіки в глобальному економічному просторі;

вміти:

- аналізувати потенціал та ефективність національної економіки;
  - досліджувати закономірності та принципи національної економіки;
- вирішувати конкретні проблеми національної економіки;
- визначати роль окремих інструментів та організаційних механізмів в регулюванні національної економіки;
  - аналізувати поточний стан національної економіки, використовуючи системний підхід, систематизувати і узагальнювати інформацію;
  - виявляти проблеми при аналізі конкретних економічних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення і оцінювати очікувані результати;
  - прогнозувати основні тенденції розвитку національної економіки;
  - оцінювати соціальні та зовнішньоекономічні наслідки функціонування національної економіки.

Важлива роль у засвоєнні курсу відводиться семінарським заняттям. Проте глибоке вивчення національної економіки досягається, насамперед, самостійною роботою студентів. Саме самостійне поглиблене вивчення дисципліни у поєднанні з аудиторними заняттями може забезпечити ґрунтовні й міцні знання, які допоможуть майбутнім фахівцям у їх практичній діяльності.

Семінарські (практичні) заняття мають на меті закріпити теоретичний матеріал, а також сформувати практичні навички та вміння користуватись інструментарієм регулювання процесів функціонування та розвитку національної економіки.

На семінарське заняття для обговорення виносяться питання, які розкривають зміст курсу і які зафіксовані в даних методичних вказівках як план семінару.

Особлива увага з боку викладача на семінарському занятті приділяється вирішенню конкретних практичних ситуацій. Студент не обмежується лише відповіддю «так» або «ні», її обов'язково треба обґрунтувати. Якщо будь-яка відповідь суперечить відповіді на теж саме запитання іншого студента, то воно є дискусійним і має право на доказ.

Під час семінарських занять викладач оцінює усні та письмові відповіді студентів, підготовлені доповіді, реферати, участь у дискусіях, уміння доводити власні думки, уміння застосувати теоретичні знання для вирішення конкретних практичних ситуацій. Оцінки, отримані на семінарських заняттях, враховуються в підсумковій оцінці з дисципліни «Національна економіка». Оцінки визначаються за такими критеріями: повнота розкриття питання, логічна послідовність викладу матеріалу, культура мови, аналітичне мислення, вміння формулювати висновки.

Непідготовленість студента до практичного заняття або відсутність його на занятті розцінюється як академічна заборгованість, яка повинна бути відпрацьована.

Самостійна робота студентів – один із основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних навчальних занять.

Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, вмінь та навичок, а також самостійне вивчення та освоєння нового матеріалу під керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Питання, що виникають у студентів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на консультаціях, які проводяться згідно з графіками, затвердженими кафедрою.

Самостійна робота студента з даної дисципліни передбачає його ознайомлення з різноманітною навчальною і методичною літературою, класичними працями відомих економістів, а також з монографіями та науковими статтями вітчизняних авторів.

Самостійна робота студентів за навчальною дисципліною «Національна економіка» включає такі форми: підготовка до семінарських (практичних) занять; опрацювання лекційного матеріалу; вивчення питань, що виносяться для самостійної роботи; виконання домашніх завдань; підготовка до виконання модульних робіт; критичний огляд наукових публікацій за обраною проблематикою; написання реферату або виконання завдання дослідницького аналітичного характеру і презентації результатів дослідження на задану тематику (в т. ч. виступ на конференції); виконання контрольної роботи; підготовка до іспиту.

Підготовка студентів до семінарських занять потребує: опрацювання та засвоєння лекційного матеріалу, а також рекомендованої навчальної літератури, з обов'язковим вивченням запропонованих ключових понять, підготовки відповідей на питання, які розглядатимуться на заняттях; перегляду списку питань для самоконтролю знань (спробуйте дати відповіді на запропоновані питання, не користуючись конспектом); виконання вправ, тестів, задач, запропонованих для самостійної роботи. Студент повинен бути готовим до теоретичної дискусії проблемного характеру.

Критичний огляд наукових публікацій за проблематикою, визначеною завданнями для самостійної роботи, передбачає підготовку доповіді з відповідним оформленням матеріалу. Для опрацювання пропонується ряд статей вітчизняних науковців, які аналізують зміст та основні категорії поставленої перед студентом проблематики.

Всі завдання самостійної роботи студентів поділяються на обов'язкові та вибіркові, виконуються у встановлені терміни, з відповідною оцінкою та передбачають певні форми звітності щодо їх виконання. Обов'язкові завдання виконуються кожним студентом у процесі вивчення дисципліни, вибіркові завдання є альтернативними.

Після виконання обов'язкових та вибіркового завдань у встановлені терміни студент звітує викладачеві, а набрані ним бали проставляються у журналі обліку поточної успішності студентів та враховуються як кількість балів за поточну успішність у навчальній роботі.

Виконання самостійної роботи здійснюється шляхом опитування на практичних заняттях, а також на індивідуальних консультаціях.

Значною є роль самостійної роботи студентів у підготовці до поточного й підсумкового контролю знань та умінь.

Об'єктами поточного контролю знань студента є: систематичність та активність роботи на семінарських заняттях; виконання завдань для самостійного опрацювання; виконання самостійних робіт та модульних завдань.

У разі невиконання завдань поточного контролю з об'єктивних причин, студент має право скласти їх індивідуально до останнього практичного заняття. Порядок такого контролю визначає викладач.

Проміжний контроль проводиться у вигляді за відповідними змістовними модулями. Підготовка до виконання модульних завдань передбачає повторення вивченого матеріалу.

Завершується вивчення дисципліни «Національна економіка» складанням іспиту, що передбачено навчальним планом підготовки бакалаврів.

Тема 1. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА ЯК НАУКА

План семінарського заняття

1. Поняття та основні ознаки національної економіки.
2. Компоненти національної економіки: суб'єкти, сектори, сфери.
3. Основні цілі національної економіки.
4. Фактори, що впливають на функціонування національної економіки
5. Загальні результати функціонування національної економіки
6. Предмет та функції національної економіки.
7. Методи аналізу національної економіки.

Питання для самоперевірки знань

1. У чому полягає сутність поняття «національна економіка»?
2. Визначте співвідношення понять «національна економіка» і «народне господарство».
3. Назвіть головні ознаки національної економіки.
4. Розкрийте сутність компонентів національної економіки та їх зміст.
5. Що є об'єктом макроекономічного аналізу в національній економіці?
6. Що є предметом дослідження національної економіки як галузі знань?
7. Назвіть основні типи економічних систем, чим вони відрізняються одна від одної?
8. Які функції виконує національна економіка як наука?
9. Розкрийте зв'язок національної економіки з іншими науками. Наведіть приклади.
10. Які методи використовуються в дослідженнях процесів та явищ національної економіки?
11. Наведіть приклад макромоделей національної економіки та розкрийте сутність функціональних зв'язків їх ендогенних параметрів.

Теми рефератів

1. Визначення предмета національної економіки в роботах видатних вчених минулого та сьогодення.
2. Економічна теорія про роль і значення позаекономічних факторів у формуванні національної економіки.
3. Вплив традицій на економічне життя.
4. Національна економіка як багаторівнева система країни.
5. Американська (ліберальна) модель національної економіки.
6. Німецька модель (соціальне ринкове господарство) національної економіки.
7. Шведська модель (демократичний соціалізм ринкового типу) національної економіки.
8. Японська модель (модель «по один бік плану і ринку») національної економіки.
9. Південнокорейська модель національної економіки.
10. Китайська модель національної економіки.
11. Класифікація макромоделей національної економіки.

Література для обговорення

1. Гронтковська О.І. Національна економіка як наукова категорія та об'єкт теоретико-економічного аналізу. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2010. Вип.3. С.106-111. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2010_3_23.
2. Палехова В. А. Національна економіка: теорія, практика та проблеми викладання *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія: Економіка. 2010. – Т.145. Вип.132. – С.33-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduec_2010_145_132_9
3. Савченко В.Ф. Моделі національної економіки: теоретичні основи, історичний екскурс та українські реалії. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія 1: Економіка*. 2012. Вип.1 С.13-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NvChdieu_2012_1_4.
4. Тітаренко О.М. Суть національної економіки та особливості її формування. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки*. 2010. Вип.3. С.92-96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2010_3_20

Завдання для самостійної роботи

Визначте терміни і поняття

Національна економіка (НЕ), сектор домашніх господарств, підприємницький сектор, сектор нефінансових підприємств, сектор фінансових закладів, сектор державних закладів, сектор закордон, зовнішній сектор, сектор майна, зовнішні фактори розвитку національної економіки, внутрішні фактори розвитку національної економіки, абсолютні показники, відносні показники, предмет національної економіки, теоретико-пізнавальна (гносеологічна) функція НЕ, виховна та світоглядна функція НЕ, практична (прикладна) функція НЕ, прогностична функція НЕ, метод наукової абстракції, аналіз, синтез, індукція, дедукція, структурно-функціональні методи, показники потоку, показники запасу, моделювання, екстраполяція, кореляційний аналіз, факторний аналіз, балансовий аналіз.

Визначте правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Національна економіка як галузь знань виникла у XVII–XVIII ст. у руслі класичної політичної економії.
2. Національна економіка – складна цілісна господарська система, яка являє собою взаємопов'язані сектори, сфери, галузі.
3. Національна економіка розвивається в результаті поглиблення одиничного поділу праці, базується на політичному та економічному суверенітеті і забезпечує реалізацію економічних інтересів громадян.
4. Основними секторами національної економіки є: домогосподарства; підприємницький сектор; державні інститути; закордон.

5. Стабільність зростання національного обсягу виробництва означає стійке зростання виробництва товарів і послуг у даній країні з можливими спадами та кризами.

6. Досягнення стабільності цін у сучасній ринковій економіці означає «заморожування» їх на тривалий період.

7. Зовнішні фактори здатні вплинути на функціонування національної економіки та піддаються контролю з боку держави.

8. Внутрішні фактори діють всередині країни, обумовлені особливостями її розвитку, але знаходяться поза контролем держави.

9. Відносні показники – це показники порівняння, ефективності, темпів економічного розвитку, питомої ваги, тобто структури.

10. До загальнонаукових методів відносяться: наукова абстракція, індукція і дедукція, кореляційний аналіз.

Тести

1. Що вивчає національна економіка?

- а) використання обмежених ресурсів суспільства та управління ними;
- б) питання розвитку окремих галузей народного господарства;
- в) методологічні питання розвитку економічної життєдіяльності суспільства;
- г) питання про доцільність державного втручання в економіку;
- д) соціально-економічні явища і процеси, що відбуваються в економіці певної країни, а також методологічні підходи щодо їх оптимізації та розробки державної політики з питань розвитку національної господарської системи.

2. Головним завданням національної економіки як науки є дослідження:

- а) поведінки споживачів, які приймають рішення щодо виробництва в умовах обмеженості ресурсів;
- б) діяльності, зв'язаної із надходженням грошей у країну;
- в) поведінки виробників, які приймають рішення щодо покупок в умовах обмеженості доходу;
- г) особливостей економіки певної країни для обґрунтування економічної політики держави, спрямованої на досягнення економічного розвитку країни та підвищення життєвого рівня населення;
- г) прийняття державою рішень щодо виробництва благ в умовах обмеженості ресурсів.

3. Об'єктом аналізу національної економіки є:

- а) діяльність окремих суб'єктів ринку;
- б) економіка країни в цілому та всі її складові в єдності та взаємозалежності;
- в) економічні процеси, які відбуваються тільки на товарному ринку;
- г) економічні процеси, які відбуваються тільки на фінансовому ринку;

4. У найбільш загальному вигляді визначення категорії «національна економіка» вперше запропонував:

- а) О.Градов;
- б) В.Леонт'єв;
- в) Дж.М.Кейнс;
- г) А.Сміт.

5. Суб'єктами національної економіки є:

- а) тільки держава;
- б) товарний ринок, фінансовий ринок, ринок праці;
- в) держава, підприємства, домогосподарства;
- г) всі відповіді помилкові.

6. Підприємницький сектор виявляє таку активність у національній економіці:

- а) створює пропозицію факторів виробництва на ринку ресурсів;
- б) формує споживчий попит на блага;
- в) виплачує трансферти;
- г) формує попит на фактори виробництва на ринку ресурсів.

7. Активність державних інститутів націлена на:

- а) стягування податків, пропозицію робочої сили, попит на суспільні блага;
- б) виплату трансфертів; стягування податків, регулювання пропозиції грошей;
- в) пропозицію факторів виробництва, попит на блага, заощадження частини доходу;
- г) всі відповіді правильні.

8. Основними ознаками національної економіки як цілісної системи є:

- а) натуральне виробництво, товарообмін, державні закони;
- б) товарне виробництво, поділ праці;
- в) політичний та економічний суверенітет держави, епізодичні зв'язки між суб'єктами господарювання;
- г) територіальна визначеність із загальним політичним та економічним центром, наявність тісних економічних зв'язків між господарюючими суб'єктами країни.

9. До основних економічних цілей суспільства не можливо віднести:

- а) досягнення економічного зростання;
- б) досягнення стабільного рівня цін;
- в) забезпечення зайнятості;
- г) підвищення рентабельності підприємства;
- д) досягнення сприятливого зовнішньоторговельного балансу.

10. Визначте, яке із тверджень правильне?

- а) основна мета вивчення національної економіки полягає в тому, щоб досягти успіхів у підприємницькій діяльності;
- б) національна економіка, не будучи точною наукою, не може використовувати наукові методи аналізу;
- в) якщо практика свідчить про неправильність висновку, що впливає із економічного аналізу, то обґрунтованість теоретичного підходу, який при цьому використаний, також підлягає сумніву;
- г) всі твердження правильні.

Тема 2. ЕКОНОМІЧНІ ТЕОРІЇ ТА БАЗИСНІ ІНСТИТУТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

План семінарського заняття

1. Поняття національної економіки в економічних теоріях та школах.
2. Базисні інститути національної економіки.
3. Власність як економічний інститут. Становлення інституту приватної власності в перехідній економіці.
4. Становлення інституту конкуренції в перехідних системах.

Питання для самоперевірки знань

1. Назвіть основні економічні теорії та об'єкти їх дослідження, які стосуються національної економіки.
2. Визначте основні риси кейнсіанської теорії, інституціоналізму та неокласичного синтезу в контексті функціонування національної економіки.
3. У чому полягає суть теорії інститутів?
4. В чому полягає сутність базисних інститутів національної економіки?
5. Охарактеризуйте базисні економічні інститути.
6. Охарактеризуйте базисні правові інститути.
7. Охарактеризуйте базисні політичні інститути.
8. Дайте характеристику поняттям «економічна свобода» та «економічна демократія» в ринковій економіці.

Теми рефератів

1. Марксистська модель економічної системи.
2. Система національної економіки М.Туган-Барановського.
3. Теорія «народного капіталізму».
4. Концепції індустріального суспільства.
5. Концепція постіндустріального суспільства.
6. Концепція футурології.
7. Інституційне забезпечення створення демократичного суспільства.
8. Прояви економічної та політичної анархії в Україні.
9. Демократія й демократизація національної економіки.
10. Економічна свобода й її вплив на соціально-економічні процеси.
11. Економічна свобода та економічний порядок.

Література для обговорення

1. Гладченко А.Ю. Глобальна інституалізація та державні інститути регулювання економічної рівноваги. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №8. С.73-77.
2. Гриценко О.А., Золотарьова Ю.І. Неформальні інститути в контексті реалізації економічних та соціальних прав людини. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: *Філософія, філософія права, політологія, соціологія*. 2015. №2. С.224-239. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2015_2_25.
3. Грінченко А.Ю. Інститути влади, їх місце і роль в трансформації економічної системи. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип.1. С.9-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2018_1_3.
4. Гузенко І.Ю. Інститут державності в глобалізованому світі: виклики економічного і науково-технічного розвитку. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2017. №4. С.16-23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evngu_2017_4_4.
5. Єщенко П.С. Реформування інститутів та економічних структур – веління часу. *Економіка України*. 2015. №6. С.66-68. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2015_6_9.
6. Захарчук А.С. Соціально-економічні права суб'єкта: до проблеми формування інституту приватної власності. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип.1. С.5-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/muvnudp_2017_1_3.
7. Ляховець О.О. Понятійний апарат аналізу інституціонального середовища національної економіки. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія :*Економіка*. 2015. Т.265. Вип.253. С.16-21. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdues_2015_265_253_4.
8. Мірясов Ю.О. Інститут «заочної власності» і економічна влада. *Соціальна економіка*. 2016. №2. С.31-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2016_2_7
9. Радіонов Ю.Д. Інститути та їх роль у розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. №3. С.24-30.
10. Сисоєв О.В. Поняття «інститут» та «інституція»: економічний контекст. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2014. №3. С.140-149. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_eco_2014_3_18.
11. Ус Т.В. Партнерство як економічний інститут. *Бізнес Інформ*. 2017. №3. С.46-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2017_3_8.
12. Цибульська Е.І. Класифікація та типологія економічних інститутів. *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. 2018. Т.24. С.239-246.

Завдання для самостійної роботи
Визначте терміни і поняття

Меркантилізм, ранній меркантилізм, пізній меркантилізм, фізіократи, англійська класична школа, марксизм, кейнсіанство, неокласичний синтез, інституціоналізм, інститути національної економіки, базисні інституції, економічна демократія, економічна свобода, інститут правових норм, інститут національного способу мислення, інститут податків, інститут конкуренції, інститути держави, антимонопольний інститут, інститут профспілок.

Визначте правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Ф.Кене та його послідовники національну економіку розглядають як сукупність окремих індивідуальних господарств, діяльність кожного з яких приносить користь не лише для себе, але й для суспільства.
2. Найпрогресивнішими ідеями сучасного інституціоналізму є необхідність участі працівників у власності та управлінні виробництвом та відсутність соціальних гарантій.
3. Інститути національної економіки – це ключові елементи, механізми упорядкування економічних дій, які становлять основу економічної системи суспільства.
4. Демократія та свобода є специфічними інституціями сучасного громадянського суспільства.
5. Принципи, традиції, звичаї, психологічні особливості нації (її ментальність, види релігій тощо) в сучасних умовах не можуть бути складовою інституційного поля національної економіки.
6. Господарські комплекси та галузі економіки не відносяться до основних інститутів національної економіки.
7. Демократизація господарського механізму суспільства є характерною рисою економічної демократії.
8. Домінуючий тип економічної системи визначають базисні інститути національної економіки.
9. Інституції не можуть виконувати роль регулятора конкуренції на ринку.
10. Принципи демократичного розвитку національної господарської системи України успішно реалізуються.

Тести

- 1. Передумовами виникнення теорій національної економіки не є:**
- а) формування державних кордонів;
  - б) ускладнення товарно-грошових відносин;
  - в) руйнування феодальних порядків на теренах Центральної й Західної Європи;
  - г) вивчення діяльності, зв'язаної із зовнішньою торгівлею і надходженням грошей у країну.

2. Меркантилісти пов'язували проблеми розвитку національної економіки з:

- а) невтручанням держави в господарський процес;
- б) приватною власністю, конкуренцією та індивідуальною ініціативою;
- в) грошовим обігом і торгівлею;
- г) грошовим обігом і товарним виробництвом.

3. Фізіократи аналізували процес відтворення через взаємодію таких суб'єктів національної економіки як:

- а) землероби, ремісники, купці;
- б) землероби, землевласники і ті, хто не займається сільським господарством;
- в) землевласники, банкіри і ті, хто займається сільським господарством;
- г) торговці, промисловці і ті, хто займається сільським господарством.

4. Представники англійської класичної школи поставили перед собою завдання:

- а) комплексного дослідження всієї системи національної економіки;
- б) дослідження «природних законів» господарства, що ґрунтувалося на приватній власності, конкуренції та індивідуальній ініціативі;
- в) дослідження механізму нагромадження багатства у вигляді грошей;
- г) розробити концептуальні основи господарської політики у період становлення міцних централізованих держав

5. Назвіть, які проблеми національної економіки досліджував марксизм?

- а) діяльність, зв'язану із зовнішньою торгівлею і надходженням грошей у країну;
- б) сферу виробництва, в якій створюється багатство;
- в) капіталістичний спосіб виробництва і відповідні йому відносини виробництва і обміну;
- г) найбільш ефективні способи розподілу обмежених ресурсів і раціонального господарювання.

6. Концепцію державного регулювання національної економіки обґрунтував:

- а) А.Сміт;
- б) Дж.М.Кейнс;
- в) К.Маркс;
- г) П.Самуельсон.

7. Базовими інституціями національної економіки в сучасних умовах є:

- а) мезорівень господарської системи суспільства, макрорівень національної економіки;

- б) галузі і сфери суспільного виробництва;
- в) влада, власність, управління, праця;
- г) всі відповіді правильні

8. Які із зазначених напрямів діяльності інститутів національної економіки правильні?

- а) правові норми, національний спосіб мислення, профспілки;
- б) ціноутворення, конкуренція, антимонопольна діяльність;
- в) податки, бюджет, дотації;
- г) всі відповіді правильні.

9. Слабкі інституції:

- а) розширюють можливості розвитку демократії і свободи;
- б) ведуть до нерівності в суспільстві;
- в) прискорюють економічний розвиток країни;
- г) сприяють підвищенню життєвого рівня населення

10. Основою економічної свободи не є:

- а) законодавство, зорієнтоване на права людини;
- б) оптимальний рівень зайнятості;
- в) існування рівноправних приватної, колективної та державної, а також змішаних форм власності;
- г) панування державної власності і централізоване управління

Тема 3. ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

План семінарського заняття

1. Поняття та структура потенціалу національної економіки.
2. Природно-ресурсний потенціал національної економіки.
3. Трудовий потенціал національної економіки.
4. Виробничий потенціал національної економіки.
5. Науково-технічний потенціал національної економіки.
6. Зовнішньоекономічний потенціал.
7. Ефективність національної економіки та її показники.

Питання для самоперевірки знань

1. У чому полягає сутність економічного потенціалу національної економіки та яка його структура?
2. Які з елементів сукупного економічного потенціалу найбільш значимі і чому?
3. Які показники застосовуються для оцінювання рівня економічного потенціалу?
4. У чому полягає проблема ефективності використання економічного потенціалу національної економіки?

5. Дайте визначення природно-ресурсного потенціалу та розкрийте його особливості.
6. Порівняйте природно-ресурсний потенціал України з іншими країнами.
7. Охарактеризуйте особливості виробничого потенціалу України.
8. Назвіть основні складові частини наукового і науково-технічного потенціалу країни. У чому полягає важливість науково-технічного потенціалу та його використання для умов сучасного розвитку людства?
9. Назвіть основні характеристики демографічного потенціалу України.
10. Розкрийте зміст понять «трудова потенція», «людський потенція», «людський капітал».
11. Дайте якісну і кількісну характеристику трудового потенціалу української економіки.
12. Як проаналізувати експортний потенціал України?

Тема рефератів

1. Національне багатство України та методи його оцінки.
2. Особливості виробничого потенціалу сучасної України.
3. Пріоритетні напрями використання науково-технічного потенціалу України.
4. Шляхи підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу України.
5. Оцінка трудового потенціалу України.
6. Основні фактори та причини нераціонального використання складових потенціалу національної економіки.

Література для обговорення

1. Білоскурський Р. Р. Природно-ресурсний потенціал України у фокусі аналізу стану та перспектив використання. *Український соціум*. 2017. №3. С.87-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2017_3_10
2. Бараник З.П., Карабанова О.В. Оцінювання тенденцій розвитку трудового потенціалу України. *Прикладна статистика: проблеми теорії та практики*. 2016. Вип.18-19. С.11-16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pspttp_2016_18-19_4
3. Белоусова Н.В. Природно-ресурсний потенціал України як складова розвитку інклюзивного туризму. *Молодий вчений*. 2018. №7(1). С.178-182. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_7\(1\)_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_7(1)_41)
4. Василичев Д.В., Ольховська М.О. Оцінка трудового потенціалу в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*. 2015. №3(2). С.47-51. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2015_3\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/pirpr_2015_3(2)_11)
5. Джаман М.О. Сучасний стан і структура інноваційного потенціалу України та фактори впливу на його формування. *Економічний форум*. 2018. №1. С.17-24. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2018_1_4
6. Драчук Ю.З., Трушкіна Н.В. Інтелектуальний потенціал в Україні: проблеми та напрями розвитку. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. №3. С.207-212. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2016_3_31

7. Єфіменко Н.А. Оцінка ефективності використання ресурсного потенціалу галузей національної економіки. *Вісник Черкаського університету. Серія: Економічні науки.* 2017. №2(2). С.101-107. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuE_2017_2\(2\)__16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchuE_2017_2(2)__16)
8. Іскренко О.Е. Діагностування інноваційного потенціалу України. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука».* 2018. №2(2). С.21-25. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_2\(2\)__7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mnj_2018_2(2)__7)
9. Казакова Н.А., Булаєнко М.В., Широкоград Є.Е. Тенденції, перспективи та проблеми реалізації Україною її експортного потенціалу. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2017. Вип.58. С.25-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2017_58_5
10. Козак Л.С., Федорук О.В. Перспективи розвитку наукового потенціалу національної економіки в контексті європейського вибору. *Вісник Національного транспортного університету.* 2015. №3. С.174-189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vntu_2015_3_26
11. Лісогор Л.С. Соціально-демографічний потенціал населення України: проблеми формування та реалізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2017. №6(3). С.7-11. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_6\(3\)__3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_6(3)__3)
12. Соляник К.В. Транзитний потенціал України в сучасних умовах господарювання. *Вісник економіки транспорту і промисловості.* 2018. №62 дод. С.30-32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2018_62dod
13. Черба В.М., Криша В.В. Інноваційний потенціал України. *Інвестиції: практика та досвід.* 2018. №13. С.37-42.
14. Шамота Г.М. Особливості інвестиційного потенціалу України на сучасному етапі розвитку економіки. *Ефективна економіка.* 2015. №11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_11_27

Завдання для самостійної роботи

Визначте терміни і поняття

Економічний потенціал національної економіки, національне багатство, природно-ресурсний потенціал, трудовий потенціал, людський потенціал, трудові ресурси, зайняте населення, безробітні, економічно активне населення, виробничий потенціал, технологічний уклад, науково-технічний потенціал, інвестиційний потенціал, інформаційний потенціал, внутрішньоекономічний потенціал, зовнішньоекономічний потенціал, експортний потенціал, активна складова потенціалу національної економіки, пасивна складова потенціалу національної економіки, ефективність національної економіки, продуктивність праці, фондівдача, матеріалівдача, цільова ефективність, ресурсна ефективність.

Визначте правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Потенціал у широкому значенні – це наявні засоби, запаси, джерела, які можуть бути мобілізовані, впроваджені в виробництво, використані для певної мети та здійснення плану, вирішення будь-якого завдання.

2. Економічний потенціал країни не може бути представлений у вигляді комплексу взаємопов'язаних потенціалів як складових структури національної економіки.

3. Природно-ресурсний потенціал характеризує тільки залучені в господарський оборот природні багатства національної економіки.

4. Кількість і якість трудового потенціалу визначаються чисельністю активного працездатного населення та його освітнім і професійно-кваліфікаційним рівнем.

5. Машинобудування має визначальний вплив на довгострокове економічне зростання і можливості формування сучасної структури в цілому.

6. До складу науково-технічного потенціалу відносяться досягнення лише прикладної науки, а також нові технології, дослідно-експериментальна база, науково-технічні та конструкторські кадри високої кваліфікації.

7. Внутрішньоекономічний потенціал – частина загального економічного потенціалу національної економіки, орієнтована на задоволення внутрішніх потреб національного виробництва та соціальної сфери.

8. Цільова ефективність відображає раціональність організації суспільного виробництва, комбінації факторів виробництва, застосування наявних ресурсів.

9. Ресурсна ефективність являє собою якісну характеристику суспільного виробництва з точки зору рівня розвитку і ступеня задоволення потреб суспільства.

10. Україна має значний природно-ресурсний потенціал та забезпечує себе повністю мінеральними ресурсами.

Тести

1. Економічний потенціал – це:

а) маса вироблених протягом року предметів споживання та наданих населенню послуг;

б) здатність суспільства виробляти товари і послуги та забезпечувати розширене відтворення з метою задоволення потреб населення, поліпшення якості життя її громадян;

в) сукупна вартість товарів та послуг, які вироблені національною економікою протягом року;

г) величина природних та створених суспільством багатств, які споживаються господарством країни.

2. Економічний потенціал за видами економічних ресурсів поділяється на:

а) природно-ресурсний, трудовий, виробничий, науково-технічний;

- б) фінансово-інвестиційний, соціальний;
- в) аграрний, промисловий;
- г) внутрішньо економічний, зовнішньоекономічний;
- д) всі відповіді правильні.

3. Сума природжених здібностей, загальної і спеціальної освіти, придбаного професійного досвіду, знань, творчого потенціалу, морально-психологічного і фізичного здоров'я, що забезпечують можливість приносити дохід – це:

- а) підприємницькі здібності;
- б) людський капітал;
- в) здатність до праці;
- г) всі відповіді правильні.

4. На які ресурси поділяється природно-ресурсний потенціал країни?

- а) мінерально-сировинні, паливно-енергетичні, фінансові, лісові, водні, рекреаційні;
- б) мінерально-сировинні, паливно-енергетичні, земельні, лісові, водні, рекреаційні;
- в) мінерально-сировинні, паливно-енергетичні, земельні, трудові, водні, рекреаційні;
- г) всі відповіді правильні.

5. Спроможність галузей господарства країни виробляти товари та послуги для населення і виробництва називають:

- а) природно-ресурсний потенціал;
- б) інвестиційний потенціал;
- в) виробничий потенціал;
- г) трудовий потенціал;
- д) всі відповіді правильні.

6. Які з названих потенціалів національної економіки впливають на зростання обсягів виробництва і оптимізацію структури національного продукту?

- а) виробничий, трудовий;
- б) споживчий, рекреаційний;
- в) інвестиційний, зовнішньоекономічний;
- г) експортний, імпортний.

7. Які з названих потенціалів національної економіки є метою соціальної політики?

- а) виробничий, трудовий;
- б) рекреаційний;
- в) інвестиційний, зовнішньоекономічний;
- г) експортний.

8. Визначте фактори засобів праці, що впливають на зростання виробничого потенціалу:

- а) галузей господарського зростання кількості комплексу;
- б) збільшення кількості підприємств;
- в) підвищення технічного рівня виробництва підприємств;
- г) всі відповіді правильні.

9. Які з названих чинників праці впливають на зростання виробничого потенціалу:

- а) зростання кількості зайнятих;
- б) зростання кваліфікації зайнятих;
- в) зростання національного патріотизму;
- г) всі відповіді правильні.

10. До недоліків наукової складової науково-технічного потенціалу в Україні відноситься:

- а) недостатнє фінансування науки;
- б) відірваність науки від проблем економіки;
- в) не відпрацьовано механізм розроблення сучасних технологій під потреби національної економіки;
- г) усі відповіді правильні.

Тема 4. СТРУКТУРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

План семінарського заняття

1. Поняття структури національної економіки.
2. Пропорції розвитку економіки.
3. Види структури національної економіки.
4. Структурна політика держави.

Питання для самоперевірки знань

1. Що таке економічна структура економіки?
2. Які різновиди економічної структури економіки вам відомі?
3. Які висновки можна зробити, дослідивши окремі різновиди структури національної економіки?
4. Які складові національної економіки виділяють при аналізі її відтворювальної структури?
5. Назвіть напрями аналізу галузевої структури національної економіки.
6. Якими є закономірності розвитку галузевої структури України?
7. Що таке структурна перебудова національної економіки?
8. Назвіть цілі структурних перетворень.
9. Що розуміють під структурною політикою держави? Дайте характеристику активної і пасивної структурної політики.

10. У чому проявляються позитивні зміни і недоліки структури виробництва в Україні, яка склалася в результаті реформ?

11. Які причини погіршення структури промислового виробництва і гальмування інвестиційної діяльності?

12. Оцініть диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів України і визначте наслідки цих диспропорцій.

Практичне завдання

Визначити проблеми структурної перебудови економіки України. Навести приклади структурної перебудови, що реалізується у Чернігівській області.

Теми рефератів

1. Основні напрямки структурної перебудови в Україні.
2. Особливості галузевої структури України.
3. Загальна характеристика інституційної структури національної економіки України.
4. Територіальна структура національної економіки України.
5. Структурні диспропорції в сучасній економіці України: причини і форми прояву.

Література для обговорення

1. Дучинська Н.І., Чайка Ю.М. Фактори структурних змін національної економіки. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Економіка*. 2017. Т.25, вип.11(1). С.6-13. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumov_2017_25_11\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdumov_2017_25_11(1)_4)
2. Карінцева О.І. Оптимальна структура національної економіки як запорука сталого розвитку держави. *Проблеми економіки*. 2018. №1. С.62-68.
3. Кондукоцова Н.В. Реальний сектор як лідер національної економіки. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип. 5(1). С.59-64. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_5\(1\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_5(1)_13)
4. Кузьмін О.Є., Маслак О.О., Удовиченко Т.Є. Проблеми кластеризації національної економіки та шляхи їх вирішення. *Бізнес Інформ*. 2018. №1. С.73-78.
5. Куйбіда С.В. Структурна перебудова національної економіки в умовах четвертої промислової революції. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. №1. С.52-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2018_1_8
6. Маслак О.О., Дорошкевич К.О., Салата І.З. Принципи формування та розвитку систем кластеризації національної економіки. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. 2018. Т.20. №86. С.68-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/smlnues_2018_20_86_15
7. Наконечна К.В. Особливості національної структури економіки та проведення національної структурної політики в Україні. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*.

Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2016. Вип.249. С.325-333.
 URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_econ_2016_249_38

Завдання для самостійної роботи

Визначте терміни і поняття

Структура економіки, відтворювальна структура економіки, галузева структура економіки, соціальна структура економіки, територіальна (регіональна) структура економіки, інституційна структура, фінансові корпорації, нефінансові корпорації, сектор загального державного управління, сектор домогосподарств, некомерційні організації, структура економіки за формами власності, зовнішньоекономічна структура, макроекономічні пропорції, фонд заміщення, фонд споживання, фонд нагромадження, норма нагромадження, виробнича інфраструктура, соціальна інфраструктура, раціональна структура економіки, структурна політика, активна структурна політика держави, пасивна структурна політика держави.

Визначте правильні та неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Структура національної економіки – це співвідношення різних елементів національної економічної системи, що відображають виробничі пропорції й стан суспільного поділу праці.
2. Із зростанням частки споживання в національному доході частка нагромадження зменшується.
3. Дослідження співвідношення між проміжним і кінцевим продуктом характеризує інституційну структуру національної економіки.
4. Всі товари та послуги, вироблені в країні, можна поділити на дві групи: засоби праці і предмети праці.
5. До виробничої інфраструктури відноситься вантажний і пасажирський транспорт, комунальне господарство та ін.
6. Економіко-географічний аспект територіальної структури народного господарства пов'язаний з виділенням природно-економічних зон, великих економічних районів, територіальних комплексів, промислових і транспортних вузлів і т.п.
7. Прожитковий мінімум – вартість певного обсягу товарів та послуг, що необхідний людині для забезпечення лише фізіологічних потреб.
8. Державний сектор складається з економічних суб'єктів державної і колективної власності.
9. Структура економіки повинна бути стабільною, постійно змінюючись під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників.
10. Пасивну структурну політику називають американською, а активну – японською моделями.

Тести

1. Галузева структура національної економіки характеризує:

- а) співвідношення окремих компонентів валового випуску за матеріально-речовим складом;
- б) розподіл народного господарства за формами власності;
- в) вклад окремих видів економічної діяльності в національний обсяг виробництва;
- г) основні пропорції між державним і недержавним секторами;
- д) всі відповіді правильні.

2. Сукупність цілей держави з підвищення економічної і соціальної ефективності шляхом вдосконалення економічної структури, а також форм і методів державного впливу, направлених на досягнення цих цілей – це:

- а) економічна структура;
- б) структурна перебудова;
- в) конкурентоспроможність країни;
- г) структурна політика.

3. Соціальна структура національної економіки характеризує:

- а) співвідношення між проміжним і кінцевим продуктом;
- б) частку окремих галузей у загальному валовому випуску;
- в) аналіз розподілу доходів серед різних верств населення країни;
- г) правильна відповідь не названа.

4. Якого виду економічної структури національної економіки не існує?

- а) галузевої;
- б) територіальної;
- в) інституційної;
- г) промислової.

5. Норма нагромадження – це:

- а) відношення чистого нагромадження до національного доходу;
- б) відношення приросту національного доходу до чистого нагромадження;
- в) частина чистого нагромадження;
- г) правильна відповідь не названа.

6. Із перелічених виділіть загальноекономічну пропорцію:

- а) між видобувною і переробною промисловістю;
- б) між нагромадженням і споживанням;
- в) між взаємозамінними видами продукції;
- г) правильна відповідь не названа.

7. Які галузі, виробництва, територіальні господарські системи держава може вважати пріоритетними?

- а) ті, яким держава не віддає перевагу, враховуючи їх другорядну роль і важливість для економіки країни;
- б) ті, яким держава віддає перевагу, враховуючи їх роль і важливість для соціально-економічного розвитку країни;
- в) усі галузі;
- г) ті, які дають найбільший економічний ефект;
- д) тільки збиткові.

8. Які структурні одиниці становлять основу сучасної галузевої структури національної економіки?

- а) домогосподарства;
- б) приватні підприємства;
- в) унітарні державні підприємства;
- г) макропропорції між галузевими секторами економіки, тобто між групами галузей, що мають однакові економічні характеристики;
- д) промисловість і сільське господарство.

9. Активна структурна політика держави полягає у:

- а) створенні правової бази для вільного переміщення факторів виробництва між сферами, регіонами;
- б) сприянні прискоренню структурних зрушень в економіці за допомогою відповідних державних важелів;
- в) визначенні пріоритетних галузей економіки;
- г) правильна відповідь не названа.

10. Пасивна структурна політика держави полягає у:

- а) створенні правової бази для вільного переміщення факторів виробництва між сферами, регіонами;
- б) сприянні прискоренню структурних зрушень в економіці за допомогою відповідних державних важелів;
- в) визначенні пріоритетних галузей економіки;
- г) всі відповіді правильні.

Тема 5. РЕГУЛЮВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

План семінарського заняття

1. Ринковий механізм регулювання національної економіки.
2. Суть, мета, об'єкти, суб'єкти, принципи та функції державного регулювання національної економіки.
3. Методи та інструменти державного регулювання національної економіки.
4. Суть і види економічної політики.
5. Державні інститути регулювання національної економіки.

6. Теорія суспільного вибору і «провали» держави.

Питання для самоперевірки знань

1. У чому полягає сутність державного регулювання економіки?
2. Чим пояснюється необхідність державного регулювання ринкової економіки?
3. Які причини посилюють державне втручання в економіку?
4. Хто виступає суб'єктами державного регулювання економіки? Які об'єкти державного регулювання економіки?
5. Від яких факторів залежать обсяги регулюючих функцій держави і ринку?
6. Чи можна вважати тотожними поняття «державне регулювання економіки» й економічна політика?
7. Перерахуйте регулюючі соціально-економічні функції сучасної держави.
8. Під впливом яких чинників змінюються функції держави в економіці України в XXI столітті?
9. Визначте цілі державного регулювання економіки.
10. Які методи державного регулювання економіки вам відомі? Розкрийте їх суть та поясніть, від чого залежить їх вибір?
11. Охарактеризуйте основні інструменти державного регулювання економіки.
12. Чи можливі невдачі державного регулювання економіки, які будуть гірші за невдачі ринку?
13. Які ви знаєте антициклічні заходи держави?
14. Назвіть основні напрямки бюджетно-податкової політики в національній економіці.
15. Охарактеризуйте основні інструменти грошово-кредитної політики.
16. Які проблеми вирішує держава, збільшуючи кількість грошей в обігу?
17. Які проблеми вирішує держава, встановлюючи норми прискореної амортизації?
18. Як впливає на підприємницьку діяльність зменшення (збільшення) норми обов'язкових резервів банків?
19. Для чого держава підвищує ставку позичкового процента для комерційних банків?
20. Якими заходами держава впливає на безробіття та інфляцію?

Теми рефератів

1. Сучасний стан регулювання економічних процесів в Україні.
2. Інноваційна політика держави.
3. Інвестиційна політика держави.
4. Антимонопольна політика держави.
5. Адміністративна реформа в Україні.
6. Проблеми становлення ефективної системи державного управління економікою України.

Теми для дебатів

1. «Назад до А. Сміта» – тлумачення тези.
2. «Назад до А. Сміта» – реальність чи вигадка?
3. «Назад до А. Сміта» – траєкторія руху (по колу, по спіралі чи «взад-вперед»)?
4. «Назад до А. Сміта» – «за» та «проти».

Література для обговорення

1. Азарян О.М., Біленька Ю.О. Концептуальні засади державного регулювання національної економіки через сектор природних монополій. *Академічний огляд*. 2013. №1. С.5-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ao_2013_1_2
2. Вагілевич А. А. Ефективність податкових методів державного регулювання національної економіки. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2016. №6. С.3-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2016_6_3
3. Грицюк І.В. Вплив фінансової політики на регулювання національної економіки України. *Молодий вчений*. 2015. №5(1). С.123-126. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_5\(1\)__30](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_5(1)__30)
4. Губарева І.О. Організаційний механізм державного регулювання модернізації національної економіки. *Соціальна економіка*. 2017. №2. С.21-26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/se_2017_2_5
5. Захарченко В.І. Теоретичні засади регуляції та проблеми дерегуляції національної економіки. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2018. Вип.54. С.23-28. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_2018_54_5
6. Масленніков Є.І., Якубовський С.О., Белякова В.В. Принципи державного регулювання національної економіки в умовах глобалізації. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2017. Т.22. Вип.2. С.65-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_ekon_2017_22_2_15
7. Михайлова Л.І. Державне регулювання модернізації національної економіки в контексті стимулювання інноваційного розвитку України. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2017. №4. С.405-416. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2017_4_44
8. Мосіюк С.І., Мосіюк І.П. Основи державного регулювання національної економіки. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Серія: Економіка та менеджмент*. 2017. №12. С.18-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Piir_2017_12_4
9. Сержанов В.В. Державна інвестиційна політика як інструмент модернізації національної економіки. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. Вип.5(1). С.73-78. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_5\(1\)__16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2017_5(1)__16)
10. Степанюк Н.А. Децентралізація в системі управління національною економікою. *Modern economics*. 2018. №7. С.158-165. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2018_7_20

11. Степанюк Н.А. Ризики та загрози реформи децентралізації для національної економіки України. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2017. Т.22. Вип.12. С.66-69. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2017_22_12_16

12. Штань М.В. Державні закупівлі в системі заходів стимулювання розвитку національної економіки. *Економічна теорія та право*. 2018. №1. С.60-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_etp_2018_1_7

Завдання для самостійної роботи

Визначте терміни і поняття

Регулювання економіки, ринковий механізм, вади ринкового саморегулювання, негативні екстерналії, позитивні екстерналії, державне регулювання національної економіки, підтримуюча діяльність держави, компенсаційна діяльність держави, регулююча діяльність держави, об'єкти державного регулювання національної економіки, суб'єкти державного регулювання національної економіки, суб'єкти виконання, суб'єкти впливу, принцип наукової обґрунтованості, принцип узгодженості інтересів, принцип системності, принцип цілеспрямованості, принцип пріоритетності, принцип комплексності, принцип мінімальної достатності, принцип ефективності, цільова функція ДРНЕ, стимулююча функція ДРНЕ, нормативна (регламентуюча) функція ДРНЕ, розподільна (коригувальна) функція ДРНЕ, соціальна функція ДРНЕ, контролююча функція ДРНЕ, безпосереднє управління державним сектором економіки, методи державного регулювання національної економіки, прямі методи державного регулювання, держконтракт, держзамовлення, субсидії, субвенції, дотації, ліцензування, квотування, економічні стандарти, соціальні стандарти, харчові стандарти, фармацевтичні стандарти, правові методи, непрямі методи державного регулювання, економічні методи державного регулювання, бюджетно-податкове регулювання, кредитно-грошове регулювання, амортизаційна політика, адміністративні методи державного регулювання, індикативні методи державного регулювання, неформальні методи державного регулювання, економічна політика держави, антициклічна політика держави, структурна політика держави, амортизаційна політика держави, інвестиційна політика держави, науково-технічна й інформаційна політика держави, фіскальна (бюджетно-податкова) політика держави, монетарна (кредитно-грошова) політика держави, цінова політика держави, зовнішньоекономічна політика держави, соціальна політика держави, конкурентна політика держави, регіональна політика держави, екологічна політика держави, центральні органи державної влади і управління, місцеві органи влади, теорія суспільного вибору, логролінг, «провали» держави, державно-приватне партнерство, соціальне партнерство, громадянське регулювання.

Практичне завдання

Перелічіть основні форми «неспроможності» (невдач, фіаско) ринку, що викликають необхідність державного регулювання. Наведіть приклади типових галузей державного сектора економіки.

За даними періодичних видань (за власним вибором) наведіть декілька прикладів конфліктів цілей ДРЕ на прикладі сучасної економічної політики України.

Визначте правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Необхідною умовою ефективного державного регулювання національної економіки є переважання державної власності над приватною.
2. Економічна політика – це здатність управляти економічними процесами та приймати ефективні господарські рішення.
3. Державне регулювання впливає на загальногосподарський розвиток.
4. Державне регулювання замінює саморегуляцію ринку.
5. Держава у системі змішаної економіки прагне позбавитись методів адміністративного регулювання поведінки економічних суб'єктів.
6. Найсуттєвішою рисою непрямого державного регулювання національної економіки є чітке визначення поведінки суб'єктів господарювання у тих чи інших умовах.
7. Встановлення мінімальної заробітної плати відноситься до прямого державного регулювання національної економіки.
8. Відсутність механізму, який би забезпечував соціальний захист і підтримання соціальної справедливості в суспільстві, відноситься до «провалів» державного регулювання.
9. Для шведської моделі характерним є активне втручання держави у процес розподілу й перерозподілу доходів з метою створення сильної системи соціального захисту населення.
10. Теорія суспільного вибору вивчає різні способи й методи, за допомогою яких люди використовують урядові заклади у суспільних інтересах.

Тести

1. Яке з положень правильне?

- а) ринок завжди функціонує як гнучка, саморегулююча система;
- б) ринок завжди орієнтується на виробництво соціально-необхідних товарів;
- в) ринок сприяє задоволенню потреб всіх членів суспільства;
- г) ринок часто не може успішно функціонувати без втручання держави.

2. Принцип саморегулювання:

- а) замінює державне регулювання;
- б) базується на дії механізму ринкових цін;
- в) забезпечує загальноекономічну рівновагу;
- г) всі відповіді правильні.

3. Державне регулювання економіки – це:

- а) використання бюджетно-податкової і кредитно-фінансової систем із метою реалізації соціально-економічної політики держави;
- б) планування соціально-економічного розвитку, що не носить обов'язкового характеру;
- в) вплив держави на відтворювальні процеси в економіці за допомогою правових і економічних регуляторів;
- г) втручання держави в економічну діяльність підприємств шляхом прийняття законів, що обмежують їхню діяльність.

4. До інструментів державного регулювання ринкової економіки відносяться:

- а) зайнятість;
- б) державні витрати;
- в) економічне зростання;
- г) всі перераховані відповіді правильні;
- д) всі перераховані відповіді неправильні.

5. Об'єктом державного регулювання національної економіки у вузькому розумінні цього слова є:

- а) підприємства галузей виробничої сфери;
- б) світове господарство;
- в) процеси, сектори та елементи економіки, функціонування яких ринковий механізм забезпечує незадовільно або не забезпечує взагалі;
- г) економіка держави.

6. Яку функцію в умовах сучасної національної економіки не виконує держава?

- а) перерозподіляє доходи;
- б) визначає цілі і напрями економічного розвитку;
- в) встановлює заробітну плату громадянам;
- г) держава виконує всі перераховані функції;
- д) держава не виконує жодну з названих функцій.

7. Якими проблемами в сучасній національній економіці повинна займатися держава?

- а) розподілом грошових доходів в суспільстві;
- б) визначати, що і скільки потрібно виготовити з наявних ресурсів;
- в) надавати допомогу конкретному споживачу з обмеженими доходами, визначаючи способи їх раціонального використання;
- г) визначати коло товарів і послуг, які потрібні суспільству, незалежно від смаків і бажань якоїсь групи населення.

8. Економічними функціями держави в сучасних економічних системах не можна вважати:

- а) захист конкуренції;
- б) забезпечення доходів певних верств населення;
- в) стабілізацію економіки;
- г) перерозподіл доходів;
- д) правильна відповідь не названа.

9. До непрямих методів державного регулювання національної економіки відносяться:

- а) грошово-кредитні регулятори;
- б) державне замовлення;
- в) державні стандарти й нормативи;
- г) жодна з відповідей неправильна;
- д) всі відповіді правильні.

10. До прямих методів державного регулювання національної економіки відносяться:

- а) державні контракти;
- б) податки;
- в) індикативне планування;
- г) жодна з відповідей неправильна;
- д) всі попередні відповіді правильні.

Тема 6. РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

План семінарського заняття

1. Поняття економічного розвитку. Економічний розвиток та економічне зростання.
2. Сутність та показники економічного зростання.
3. Основні чинники й типи економічного зростання.
4. Теорія циклічності як модель економічного розвитку.
5. Інституціональні чинники розвитку національної економіки.

Питання для самоперевірки знань

1. Дайте визначення поняття «економічний розвиток».
2. У чому полягає суть економічного зростання?
3. Визначте співвідношення понять «економічне зростання» і «економічний розвиток».
4. Якими показниками вимірюється економічне зростання?
5. Розкрийте зміст та структуру чинників економічного зростання.
6. Які ви знаєте типи економічного зростання? Розкрийте зміст екстенсивного і інтенсивного зростання. Поясніть, чому ці типи економічного зростання не зустрічаються в чистому вигляді?

7. Назвіть показники переважно інтенсивного типу економічного зростання.
8. Проаналізуйте чинники, що перешкоджають економічному зростанню в Україні.
9. Яким є розвиток України на сучасному етапі?
10. Яка роль держави в забезпеченні стійких темпів зростання національної економіки?
11. Чому економіці властива циклічна форма руху?
12. Що таке економічний цикл? У чому полягають причини циклічних коливань економіки?
13. У чому проявляється взаємозв'язок між малими, середніми і великими циклами?
14. Назвіть фази середнього циклу та дайте їм характеристику.
15. Чи може економічна криза бути для економіки країни не тільки руйнівним, а й творчим фактором?
16. Чому кризи – явище періодичне?
17. У чому полягають особливості економічного циклу на сучасному етапі?
18. Як змінюються сучасні економічні кризи?
19. Чим економічні кризи в Україні відрізняються від класичної економічної кризи?
20. Дайте характеристику особливостей економічних криз в Україні.

Темі рефератів

1. Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку України.
2. Перспективи та пріоритети економічного розвитку України.
3. Конкурентоспроможність національної економіки: поняття, показники, фактори.
4. Індекс глобальної конкурентоспроможності.
5. Оцінка рівня конкурентоспроможності національної економіки України.
6. Особливості кризи 2008-2009 рр. в Україні.
7. Ключові причини впливу світової кризи 2007-2009 рр. на українську економіку.
8. Наслідки світової фінансової кризи 2007-2009 рр. для економіки України.
9. Причини виникнення кризи 2013-2015 рр. в Україні.
10. Основні риси кризи 2013-2015 рр. в Україні.
11. Теорія «довгих хвиль» в економіці.
12. Фінансові чинники розвитку національної економіки.
13. Інвестиційні чинники розвитку національної економіки.
14. Науково-технічні чинники розвитку національної економіки.
15. Соціальні чинники розвитку національної економіки.

Література для обговорення

1. Борейко В. І. Причини сучасних невдач національної економіки. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2014. Вип.10(2). С.108-114. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2014_10\(2\)__19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/aprer_2014_10(2)__19)
2. Верхоглядова Н.І., Кононова І.В. Стратегічні орієнтири розвитку національної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип.29(1). С.28-32. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_29\(1\)__8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_29(1)__8)
3. Груник І. С. Політика економічного зростання національної економіки України як шлях її динамічного розвитку. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. №62 дод. С.171-173. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2018_62dod
4. Мусієнко В.Д., Щербаківа А.С. Інноваційний розвиток національної економіки як основа формування соціально-економічного напрямку. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. №12. С.56-62. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2017_12_13
5. Пашенко Ю.Є., Любезна І.І. Проблеми та перспективи розвитку національної економіки. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2017. №2. С3-8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2017_2_3
6. Пирог О.В. Економічний розвиток національних економік за різних типів суспільств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. №16. С.6-11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_16_3
7. Степанюк Н.А. Вплив сучасного реформування на розвиток національної економіки. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2018. №1. С.50-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsed_2018_1_7
8. Стройко Т.В. Інформатизація національної економіки – вплив на економічні процеси через мережу Інтернет. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2017. №3. С.245-253. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2017_3_30
9. Цибульська Е.І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження сутності в епоху економіки знань. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип.16(2). С.146-149. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuimevcg_2017_16\(2\)__34](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuimevcg_2017_16(2)__34)
11. Чорна М.В., Бугріменко Р.М., Шилова Ю.О. Особливості розвитку національної економіки. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2015. Вип.2. С.40-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2015_2_6
12. Швайка Л.А. Формування сучасної моделі розвитку національної економіки. *Наукові записки [Української академії друкарства]*. 2016. №1. С.123-128. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_1_16

Завдання для самостійної роботи

Визначте терміни і поняття

Економічний розвиток, економічна ефективність, продуктивність праці, фондівіддача, матеріалівіддача, соціальна ефективність, рівень життя

населення, якість життя населення, Індекс людського розвитку (ІЛР), економічне зростання, модель Харрода-Домара, модель Солоу, темп росту ВВП, темп приросту ВВП, номінальне економічне зростання, реальне економічне зростання, позитивне економічне зростання, негативне економічне зростання, фактори економічного зростання, прямі фактори економічного зростання, фактори попиту, фактори пропозиції, непрямі фактори економічного зростання, економічні фактори економічного зростання, неекономічні фактори економічного зростання, екстенсивні фактори економічного зростання, інтенсивні фактори економічного зростання, екстенсивний тип економічного зростання, інтенсивний тип економічного зростання, інноваційне зростання, циклічність, малий цикл, великий цикл, середній цикл, криза, депресія, пожвавлення, піднесення, рецесія, низхідна фаза, висхідна фаза.

Визначте правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Економічний розвиток – це процес функціонування та еволюції економічної системи у довгостроковому періоді, що відбувається під впливом економічних потреб, інтересів та суперечностей.
2. Економічний розвиток становить зміст економічного зростання, є його складовою частиною.
3. Економічне зростання не може відбуватися за умов відсутності економічного розвитку.
4. Економічне зростання – це кількісне збільшення ВВП країни, а економічний розвиток – кількісні зміни в економічній системі суспільства.
5. Під економічним зростанням розуміють підвищення ефективності суспільного виробництва, зростання валового національного продукту, підвищення добробуту населення.
6. Темпи росту і темпи приросту ВВП на душу населення використовуються для порівняння рівнів життя в різних країнах.
7. Процес економічного зростання відображає довгострокове зростання сукупної пропозиції.
8. Економічне зростання – це процес розширення набору благ, що випускаються в рамках даної економічної системи.
9. Матеріальною основою великого циклу є необхідність оновлення основного капіталу.
10. Зміни цін на акції є причиною спаду.

Тести

1. Яке з положень характеризує фактор попиту, що впливає на економічне зростання?

- а) схильність населення до заощаджень;
- б) наявність основного капіталу;
- в) кількість і якість природних ресурсів;
- г) жодна з відповідей неправильна.

2. Яке з положень характеризує фактор пропозиції, що впливає на економічне зростання?

- а) зарплата;
- б) рівень податків;
- в) кількість і якість природних ресурсів;
- г) всі відповіді правильні.

3. Який із названих факторів відноситься до інтенсивних?

- а) підвищення матеріаломісткості продукції;
- б) зниження матеріаловіддачі;
- в) зростання об'єму капіталовкладень;
- г) зменшення фондомісткості продукції.

4. Який із названих факторів відноситься до екстенсивних?

- а) зменшення фондомісткості продукції;
- б) підвищення кваліфікації робітників;
- в) підвищення матеріаломісткості продукції;
- г) підвищення фондовіддачі.

5. Циклічний характер розвитку економіки проявляється:

- а) в коливаннях економічної кон'юнктури, що має періодичний характер;
- б) в періодичних спадах ділової активності;
- в) в періодичних підйомах ділової активності;
- г) правильна відповідь відсутня.

6. До зовнішніх причин циклічного розвитку не відноситься:

- а) зміна чисельності населення;
- б) коливання інвестиційного попиту;
- в) винаходи;
- г) політичні явища і процеси.

7. До внутрішніх причин циклічного розвитку не відноситься:

- а) споживання;
- б) діяльність уряду;
- в) науково-технічна революція;
- г) всі відповіді неправильні

8. Яке з положень правильне?

- а) фаза піднесення економічного циклу завжди співпадає з періодом пожвавлення;
- б) спад – це період депресії виробництва;
- в) економічна криза сприяє оновленню виробництва;
- г) найвища точка ділової активності – період пожвавлення.

9. Розміри якого із зазначених показників зменшуються після вступу економіки в фазу піднесення і зростають після вступу в фазу кризи?

- а) курси цінних паперів;
- б) об'єм ВВП;
- в) об'єм промислового виробництва;
- г) об'єм товарних запасів в обробній промисловості.

10. Яке з положень правильне?

- а) фаза піднесення економічного циклу завжди співпадає з періодом поживлення;
- б) найвища точка ділової активності – період поживлення;
- в) економічний цикл – період довготривалого скорочення виробництва;
- г) економічна криза характеризується спадом виробництва.

Тема 7. ПРОГНОЗУВАННЯ, МАКРОЕКОНОМІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ ТА ПРОГРАМУВАННЯ

План семінарського заняття

1. Прогноз і прогнозування національної економіки.
2. Методи та принципи прогнозування національної економіки.
3. Макроекономічне планування.
4. Програмування і види державних програм національної економіки.

Питання для самоперевірки знань

1. В чому полягає головна мета прогнозування розвитку національної економіки?
2. Якими законодавчими актами регулюється процес розробки прогнозів в Україні?
3. Назвіть основні принципи прогнозування на макрорівні.
4. Охарактеризуйте етапи прогнозування.
5. У чому полягають особливості макроекономічного планування?
6. Чи може прогнозування в умовах ринкової економіки замінити план?
7. Проаналізуйте види планування на макрорівні.
8. Назвіть основні методи макроекономічного планування.
9. У чому полягає різниця між директивним та індикативним плануванням?
10. Назвіть переваги і недоліки директивного та індикативного планування.
11. Який зміст і порядок розробки цільових комплексних програм?
12. Перерахуйте джерела фінансування цільових комплексних програм.
13. Дайте класифікацію цільових комплексних програм.
14. Як реалізація комплексних програм враховується в стратегії економічного та соціального розвитку?
15. У чому полягає відмінність прогнозування, програмування і планування на макрорівні?

Теми рефератів

1. Зарубіжний досвід планового регулювання економіки.
2. Становлення національної системи планування.
3. Значення прогнозування розвитку національної економіки.
4. Характеристика Державного прогнозу економічного і соціального розвитку України.
5. Світовий досвід соціально-економічного прогнозування.
6. Цілі і пріоритети стратегії економічного і соціального розвитку України.
7. Організаційно-економічний механізм реалізації державних цільових програм.
8. Сучасний стан макроекономічного прогнозування в Україні.
9. Сучасний стан макроекономічного планування в Україні.

Література для обговорення

1. Полєнніков М.О. Вітчизняний та зарубіжний досвід формування державної стратегії соціально-орієнтованого економічного розвитку національної економіки. *Економіка та держава*. 2018. №3. С.110-112.
2. Полєнніков М.О. Підхід до формування державної стратегії соціально-орієнтованого економічного розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №7. С.77-81.
3. Полєнніков М.О. Складові та форми державної стратегії соціально-орієнтованого економічного розвитку національної економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №8. С.56-59.
4. Шкварчук Л.О., Семирак О.С. Макроекономічне планування та програмування: сутність та особливості реалізації. *Вісник НУ «Львівська політехніка». «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. – 2013. - № 767. – С. 89-97.
5. Яровий І.М. Стратегічне планування, прогнозування і моделювання соціально-економічного розвитку України. *Економіка та суспільство*. URL: <http://economyandsociety.in.ua/journal-2/9-articles-2/67-yarovij-i-m>

Завдання для самостійної роботи

Визначте терміни і поняття

Прогноз, економічне прогнозування, базові прогнози, соціально-економічні прогнози, активний прогноз, пасивний прогноз, точковий прогноз, інтервальний прогноз, мікропрогноз, галузевий прогноз, макропрогноз, суперпрогноз, оперативний прогноз, короткостроковий прогноз, середньостроковий прогноз, довгостроковий прогноз, пошуковий прогноз, нормативний прогноз, макроекономічне прогнозування, принцип наукової обґрунтованості, принцип системності й цілісності, принцип адекватності, принцип багатоваріантності, принцип рентабельності (ефективності), принцип гласності, песимістичний прогноз, оптимістичний прогноз, оптимально-реалістичний прогноз, стадія ретроспектива, стадія діагноз, стадія перспектива, верифікація, експертний метод прогнозування, метод екстраполяції, метод

моделювання, план, планування, макроекономічне планування, директивне планування, індирективне планування, індикативне планування, балансовий метод, нормативний метод, метод оптимізації планових рішень, програмно-цільовий метод, програмування, економічна програма, державна цільова програма, соціально-економічна програма, виробнича програма, науково-технічна програма, екологічна програма, інституційна програма, регіональна програма, довгострокова програма, середньострокова програма, короткострокова програма, цільова комплексна програма.

Практичне завдання

Презентуйте схематично структуру Програми економічного та соціального розвитку Чернігівської області).

Визначте, правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Нормативний прогноз базується на умовному перенесенні на майбутнє тенденцій розвитку об'єктів, які сформувалися в минулому й діють у теперішньому часі.
2. Пошуковий прогноз розробляється на основі заданих цілей і передбачає визначення способів і строків їхнього досягнення.
3. Принцип адекватності базується на системних знаннях про закономірності розвитку економіки.
4. Методи прогнозу екстраполяції і моделювання доцільно використовувати за наявності достатньої фактографічної інформації і чіткої тенденції розвитку об'єкта прогнозування.
5. Об'єктом макроекономічного планування є держава, національна економіка та її окремі галузі.
6. Плани містять показники, що відображають кінцеві цілі соціально-економічного розвитку, проміжні результати й витрати ресурсів для їхнього досягнення.
7. Прогнози створюються на основі планів.
8. В індирективному плануванні використовуються не тільки адміністративні, але й економічні важелі.
9. План обов'язково повинен відповідати вибраному варіанту прогнозу.
10. У реалізації цільових комплексних програм беруть участь декілька галузей, регіонів, науково-дослідних і проектно-конструкторських організацій.

Тести

1. Визначте положення, в якому правильно відображено порядок регулювання розвитку національної економіки?

- а) прогноз – план – програма;
- б) план – програма – прогноз;
- в) програма – план – прогноз;
- г) план – прогноз – програма;
- д) порядок регулювання не має значення.

2. Прогнози не можна класифікувати за:

- а) способом подання інформації;
- б) часом;
- в) об'єктами;
- г) масштабом;
- д) всі відповіді неправильні;
- е) всі відповіді правильні.

3. До принципів прогнозування національної економіки не відноситься:

- а) принцип багатоваріантності (альтернативності);
- б) принципи наукової обґрунтованості та адекватності;
- в) принцип ефективності (рентабельності);
- г) принцип оперативності;
- д) всі відповіді неправильні;
- е) всі відповіді правильні.

4. До якого способу (методу) прогнозування відноситься збір інформації про розвиток об'єкта в минулому й перенесення закономірностей його розвитку на майбутнє:

- а) експертний;
- б) екстраполяції;
- в) моделювання;
- г) всі відповіді неправильні.

5. Основою для формування соціально-економічної стратегії є:

- а) оперативний прогноз;
- б) довгостроковий прогноз;
- в) короткостроковий прогноз;
- г) всі відповіді правильні.

6. До функцій макроекономічного прогнозування можна віднести:

- а) емпіричний аналіз економічних, соціальних, науково-технічних процесів і тенденцій національної економіки;
- б) підготовка рекомендацій для прийняття оптимальних рішень підприємницькими структурами;
- в) оцінка об'єкта прогнозування на основі вибраних альтернатив;
- г) всі відповіді правильні.

7. Якими методами прогнозування користуються, коли бракує чітких тенденцій розвитку об'єкта, або прогнозуються процеси, які не мають історичних аналогів:

- а) експертними;
- б) екстраполяції;

- в) статистичне моделювання;
- г) правильна відповідь відсутня.

8. Налагодження вертикально субординованих відносин в економіці – це особливість:

- а) рекомендаційного планування;
- б) індикативного планування;
- в) директивного планування;
- г) всі відповіді правильні.

9. Призначення індикативного плану:

- а) вирішувати як макро-, так і мікропроблеми;
- б) інформувати суб'єктів господарювання про цілі, пріоритети й наміри уряду держави;
- в) розробити обов'язкові для виконання завдання щодо виробництва й розподілу товарів і послуг;
- г) всі відповіді правильні.

10. Документ, в якому відповідно до ресурсів, виконавців і строків здійснення визначено комплекс заходів, спрямованих на досягнення певних цілей:

- а) директивний план;
- б) індикативний план;
- в) державна цільова програма;
- г) правильна відповідь відсутня.

Тема 8. СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

План семінарського заняття

1. Економічна теорія добробуту.
2. Соціальний вибір і функції суспільного добробуту.
3. Соціальні пріоритети національної економіки.
4. Показники соціального розвитку національної економіки.
5. Рівень та якість життя населення України.

Питання для самоперевірки знань

1. В чому полягає сутність соціальної політики України.
2. Назвіть суб'єкти і об'єкти соціальної політики.
3. Назвіть і охарактеризуйте моделі функціонування і розвитку соціальної політики.
4. Які показники характеризують соціальний розвиток?
5. Охарактеризуйте поняття «рівень життя» та «якість» життя.
6. Як ви розумієте поняття бідності? Охарактеризуйте особливості української бідності.
7. Що показує крива Лоренца?

8. Охарактеризуйте основні причини нерівномірності розподілу доходів.
9. Як і чому змінився рівень диференціації доходів населення України в ході ринкових реформ?
10. Дайте характеристику прожитковому рівню в Україні
11. Як розраховується індекс розвитку людського потенціалу?
12. Під впливом яких чинників змінюється соціальний захист при переході до ринкової економіки?
13. Назвіть основні напрямки реформування системи пенсійного забезпечення в Україні.

Тема рефератів

1. Прожитковий мінімум як основа соціальних гарантій доходів населення.
2. Прожитковий мінімум в Україні.
3. Вартість життя і споживчі ціни в Україні.
4. Сучасні проблеми соціального захисту населення в Україні.
5. Особливості соціальної політики України щодо окремих верств населення.
6. Нерівність як фундаментальний чинник бідності.
7. Доходи населення та їх соціально-політичні виміри.
8. Соціальна сфера та джерела фінансування її розвитку.

Література для обговорення

1. Кальницька М.А. Системна ефективність соціальної політики в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка.* 2017. Т.22. Вип.7.С.101-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_econ_2017_22_7_23
2. Лебедева О.А. Особливості соціальної спрямованості економічного розвитку України. *Економіка та держава.* 2014. №3. С. 101-103. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2014_3_25
3. Лисенко Ю.В. Соціальна політика: основні підходи до сутності поняття. *Політологічний вісник.* 2015. Вип.78. С.300-311. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pv_2015_78_30
4. Мельник В. В. Державна політика соціально-економічного розвитку в період євроінтеграції України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство.* 2018. Вип.20(2). С.115-118. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_20\(2\)_26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_20(2)_26)
5. Токарський Т.Б. Сучасні завдання соціальної політики в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна.* 2017. Вип.2. С.124-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvldu_e_2017_2_16
6. Шимко О.В. Соціальна політика: теорія та практика в Україні. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Серія: Історичні науки.* 2017. №2. С.43-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdu_2017_2_8

Шубала І.В. Зміст, складові та принципи функціонування системи соціального захисту населення. *Економічний форум*. 2018. №2. 361-365.

Завдання для самостійної роботи

Визначте терміни та поняття

Соціальна сфера, соціальна політика, суб'єкти соціальної політики, об'єкти соціальної політики, ліберальна модель соціальної політики, патерналістська модель соціальної політики, якість життя населення, соціальна забезпеченість, рівень життя населення, ВВП на душу населення, тривалість життя населення, рівень освіти, бідність, абсолютна бідність, відносна бідність, межа бідності, рівень бідності, економічна нерівність, крива Лоренца, коефіцієнт Джині, квінтільний коефіцієнт, прожитковий мінімум, фізіологічний прожитковий мінімум, соціальний прожитковий мінімум, споживчий кошик, мінімальний споживчий бюджет, Індекс людського розвитку (ІЛР), соціальний захист, соціальна допомога, трансферт.

Визначте, правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. В основі розрахунку прожиткового мінімуму лежить споживчий кошик.
2. Бідність – це економічний стан людей, які не забезпечені мінімумом засобів існування.
3. Абсолютна бідність проявляється при порівнянні індивідом власних можливостей з можливостями інших членів суспільства сьогодні або з їх власними можливостями в минулому.
4. Проблему відносної бідності можна вирішити шляхом збільшення доходів до межі бідності, а абсолютну бідність подолати не реально.
5. До основних причин нерівності у розподілі доходів належать: відмінності розумових та фізичних здібностей людей, рівня освіти та майнового стану.
6. Якби в країні існувала абсолютна рівність розподілу особистих доходів, то крива Лоренца мала б вигляд вертикальної прямої.
7. Крива Лоренца матиме вигляд кривої, значно відхиленої вниз від бісектриси у разі незначної диференціації у розподілі доходів.
8. Кожна точка на кривій Лоренца визначає частку сукупного доходу, отриманого відповідною часткою домогосподарств.
9. Наявність в країні системи соціальних гарантій означає надання соціально значущих благ та послуг всім громадянам та окремим категоріям населення за рахунок державного бюджету.
10. До основних суб'єктів соціальної політики належить ринок праці та зайнятість населення

Розв'яжіть задачі

1. В таблиці 1 представлено розподіл доходів населення країни за рік. Побудуйте криву Лоренца.

Таблиця 1 – Розподіл доходів населення

Групи домогосподарств	Питома вага домогосподарств	Сума доходів домогосподарств, тис. гр. од. за рік
1 – найбідніші	20	100
2 – бідні	20	200
3 – майже середній клас	20	400
4 – середній клас	20	800
5 – найзаможніші	20	1500

2. Припустимо, що в економіці є лише три домогосподарства – А, В і С. дохід домогосподарства А становить 6 умовних одиниць, В – 3 умовних одиниці, С – 1 умовну одиницю.

Побудуйте криву Лоренца, прийнявши за одиницю загальне число домогосподарств і загальну суму їх доходів. Визначте коефіцієнт Джині.

Тести

1. Соціальний захист:

- а) зводиться до функції перерозподілу доходів громадян;
- б) повинен забезпечити максимальну нейтралізацію негативних наслідків ринкової економіки;
- в) підвищує життєвий рівень населення;
- г) всі відповіді правильні.

2. Необхідність соціального захисту населення зумовлена:

- а) поглибленням диференціації в доходах населення;
- б) перерозподілом доходів населення;
- в) індексацією доходів населення;
- г) всі відповіді правильні.

3. В умовах ринкової економіки в сфері зайнятості держава не гарантує:

- а) добровільність праці, вибір виду діяльності;
- б) постійну роботу на підприємстві;
- в) безплатне навчання безробітних новим професіям;
- г) всі відповіді правильні.

4. Державна політика доходів в країнах з ринковою економікою направлена на:

- а) регламентацію рівня зарплати всім особам найманої праці;
- б) підтримання рівного рівня оплати праці в різних секторах економіки;
- в) обмеження зростання особистих доходів;
- г) перерозподіл доходів через систему податків і соціальних трансфертів.

5. Яке з положень правильне?

- а) індексація доходів повністю відшкодовує втрати населення, пов'язані зі зростанням цін;
- б) індексація грошових доходів має здійснюватись залежно від індексу споживчих цін;
- в) індексація грошових доходів направлена на подолання інфляції;
- г) всі відповіді правильні.

6. Якщо переваги в індексації доходів віддавати малозабезпеченим верствам населення, то:

- а) створюватимуться додаткові стимули до праці малооплачуваних верств населення;
- б) створюватимуться додаткові стимули до праці середньооплачуваних верств населення;
- в) створюватимуться можливості для відродження зрівнялівки, ігнорування кваліфікованої праці;
- г) всі відповіді правильні.

7. Державні субсидії – це:

- а) кошти, надані державою у кредит виробникам певних товарів і послуг;
- б) усі витрати з державного бюджету;
- в) підтримка імпорту найважливіших для країни товарів;
- г) державна соціальна допомога пенсіонерам та іншим категоріям населення.

8. Державна політика перерозподілу доходів переслідує мету:

- а) зменшення соціальної нерівності;
- б) збільшення податкових надходжень до бюджету;
- в) підвищення доходів всіх верств населення;
- г) скорочення державних трансфертів.

9. Крива Лоренца відображає:

- а) фактичний розподіл доходів;
- б) абсолютну рівність доходів;
- в) розподіл трансфертів;
- г) розподіл мінімальних доходів.

10. Чим більше крива Лоренца відхиляється від бісектриси:

- а) тим меншою стає соціальна нерівність;
- б) тим більшою стає диференціація доходів населення;
- в) тим вищими є доходи всіх верств населення;
- г) тим меншими є доходи всіх верств населення.

Тема 9. КРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК СИСТЕМНА ЗАГРОЗА РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

План семінарського заняття

1. Тіньова економіка: сутність, структура та функції.
2. Криміналізація економіки. Економічна злочинність.
3. Корупція: сутність, типи та наслідки.
4. Економіко-правові шляхи детінізації і декриміналізації економіки.

Питання для самоперевірки знань

1. Охарактеризуйте причини виникнення, характерні риси та наслідки тіньової економіки.
2. Яку структуру має тіньова економіка?
3. Яким є рівень тіньової економіки в Україні (за різними методами)?
4. Назвіть і охарактеризуйте основні види тіньової діяльності в Україні.
5. У чому проявляється криміналізація економіки?
6. Назвіть основні детермінанти криміналізації економічних відносин.
7. У чому полягає причинно-наслідковий зв'язок між тіньовою економікою і криміналізацією суспільства?
8. Як ви розумієте поняття «економічна злочинність»? Назвіть ознаки економічної злочинності.
9. Охарактеризуйте види економічних злочинів.
10. Назвіть основні соціально-економічні фактори та найтипівіші прояви корупції.
11. У чому сутність детінізації економіки?
12. Які перспективи легалізації тіньового сектора та її можливі наслідки?
13. Чому корупція є однією з головних внутрішніх загроз національній економічній безпеці?

Теми рефератів

1. Вплив тіньової економіки на розвиток національного господарства.
2. Вплив корупції на національну економіку.
3. Характеристика методів оцінювання параметрів тіньової економіки.

Література для обговорення

1. Баранов С.О. Тіньова економіка: сутність, причини, соціально-економічні наслідки та шляхи подолання в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Україні Президентів*. 2015. №3. С.47-55. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2015_3_9
2. Борщук Є.М., Заверуха М.М. Концептуальні основи формування національної доктрини детінізації економіки. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип.1. С.203-209. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2018_1_25
3. Борщук Є.М., Приймак В.І. Системність процесів детінізації національної економіки. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип.1. С.176-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2017_1_22

4. Кашпур Л.М. Детінізація національної економіки України. Інвестиції: практика та досвід. 2017. №24. С.123-126.

5. Предборський В.А. Типи тіньового зростання та форми тіньової організації національної економіки. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2015. №12. С.3-6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2015_12_3

6. П'ясецька-Устич С. Корупція і тіньова економіка в системі соціально-економічних відносин суспільства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. №10. С.34–39. URL: <http://global-national.in.ua/issue-10-2016/18-vipusk-10-kviten-2016-r/1838-p-yasetska-ustich-s-v-koruptsiya-i-tinova-ekonomika-v-sistemi-sotsialno-ekonomichnikh-vidnosin-suspilstva>

7. Чернявський С.С., Некрасов В.А., Титко А.В. та ін. Тіньова економіка в Україні: стан, тенденції, шляхи подолання. Аналітичний огляд. URL: <https://www.naiu.kiev.ua/pravova-prosvita/osnovi-antikorupcijnogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupcijnoyi-tematiki/analitichnij-oglyad.pdf>

Завдання для самостійної роботи

Визначте терміни і поняття

Тіньова економіка, неофіційна (сіра) економіка, фіктивна (білокомірцева) економіка, підпільна (чорна) економіка, метод вимірювання рівня тіньової економіки «витрати населення – роздрібний товарообіг», електричний метод, монетарний метод, метод збитковості підприємств, криміналізація економіки, економічна злочинність, корупція, детінізація економіки.

Визначте, правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Сферою тіньової економічної діяльності може бути вся легальна економічна діяльність.

2. Соціальна функція тіньової економіки проявляється в компенсації недоліків тіньової економіки.

3. Тіньова економіка є проблемою лише національного масштабу.

4. Порушення регулятивних функцій управління в економічній системі є головним фактором криміналізації економіки і економічної злочинності.

5. Масштабне збагачення господарюючих суб'єктів відкриває шлях довгостроковим інвестиціям, структурній перебудові і зростанню національної економіки.

6. Економічна злочинність не є протиправною діяльністю в офіційно-публічній сфері тіньової економіки, яка завдає суттєвої економічної шкоди інтересам держави, приватнопідприємницькій діяльності або груп громадян.

7. Економічна злочинність за своїм визначенням є масовим видом злочинності, тобто шкода завдається окремим індивідам.

8. Корупція є основним засобом і гарантом криміналізації економічного життя, умовою і наслідком функціонування тіньової економіки.

9. Корупція робить бідних багатшими, а багатих – біднішими.

10. До напрямків реалізації заходів щодо детінізації економіки можна віднести поступову легалізацію тих сфер економічної діяльності, що здатні існувати в межах чинного законодавства.

Тести

1. До підпільної економіки відносяться:

- а) торгівля людьми;
- б) крадіжки;
- в) махінації;
- г) приписки;
- д) всі відповіді правильні.

2. До фіктивної економіки відносяться:

- а) наркобізнес;
- б) замовлені вбивства;
- в) фінансові махінації;
- г) фальшивомонетництво.

3. До неофіційної економіки відносяться:

- а) контрабанда;
- б) нелегальне виробництво офіційно дозволених товарів і послуг;
- в) заборонені законом види господарської діяльності;
- г) приписки;
- д) всі відповіді правильні.

4. Суб'єктами тіньової економічної діяльності можуть бути:

- а) державні службовці;
- б) підприємці;
- в) наркоторгівці;
- г) всі відповіді правильні.

5. Причинами розширення тіньового сектору не є:

- а) посилення корупції та безвідповідальності державних службовців;
- б) зниження загального життєвого рівня більшості населення країни; безробіття; падіння реальних доходів;
- в) недосконалість податкової системи, її нестабільність і складність; надмірний податковий тягар;
- г) зростання авторитету державних структур у процесі регулювання національної економіки.

6. Яке з положень характеризує негативний вплив тіньового сектора на національне господарство?

- а) насичення ринку товарами і послугами;
- б) здатність створювати додаткові робочі місця і зменшувати доходи населення;

- в) зростання інвестиційної привабливості держави;
- г) правильна відповідь не названа.

7. Яке з положень не характеризує позитивний вплив тіньового сектора на національне господарство?

- а) збільшення доходів частини населення;
- б) розширення можливостей активної участі країни у глобалізаційних процесах;
- в) здатність створювати додаткові робочі місця;
- г) насичення ринку товарами і послугами;
- д) правильна відповідь не названа.

8. Суспільна небезпека криміналізації економіки проявляється в:

- а) прихованому перерозподілі доходів і власності в національних інтересах країни;
- б) зростанні соціальної напруженості й підвищенні ефективності державної влади;
- в) дестабілізації економічного життя;
- г) всі відповіді правильні.

9. Економічна злочинність – це явище, яке:

- а) виникає у сфері управління державним або приватним майном;
- б) пов'язане з використанням службового становища в інтересах суспільства;
- в) пов'язане з незаконним спрямуванням частини економічних ресурсів на користь держави;
- г) всі відповіді правильні.

10. Злочини у сфері відносин власності проявляються у:

- а) виготовленні чи збуті підроблених грошей;
- б) розкраданні державного чи колективного майна шляхом шахрайства;
- в) ухиленні від сплати податків;
- г) всі відповіді правильні.

Тема 10. НАЦІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА В ГЛОБАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

План семінарського заняття

1. Основні риси та наслідки глобалізації економіки.
2. Основні показники активності України в міжнародних економічних відносинах.
3. Співробітництво України з міжнародними фінансовими організаціями.

Питання для самоперевірки знань

1. Назвіть перспективи розвитку економіки України у контексті економічної глобалізації.
2. Назвіть та охарактеризуйте основні конкурентні переваги економіки України.
3. Охарактеризуйте становище України на товарних ринках.
4. Охарактеризуйте становище України на міжнародному ринку робочої сили.
5. Охарактеризуйте становище України на ринку міжнародних інвестицій.
6. Охарактеризуйте цілі та напрями зовнішньоекономічної політики України.
7. Вкажіть найбільш перспективні форми і механізми інтеграції України до світового господарства.

Темати рефератів

1. Принципи інтеграції національної економіки у світову економічну систему.
2. Стратегічні вектори інтеграції України у світове господарство.
3. Особливості інтеграційних процесів національної економіки України в стратегічній перспективі.
4. Аналіз процесу інтеграції України за різними напрямками.
5. Особливості участі України в міжнародних організаціях.
6. Місце України в системі світових зовнішньоторговельних зв'язків.
7. Перспективи використання Україною транзитного потенціалу як базової конкурентної переваги.
8. Діяльність ТНК та їх вплив на економіку України.
9. Експортна політика України: помилки та стратегічні напрямки.
10. Взаємовідносини України з міжнародними фінансовими організаціями в системі формування зовнішнього боргу України.

Література для обговорення

1. Боженко В.В., Посканна А.М., Сахно В.І. Оцінювання впливу зовнішньоекономічних зв'язків України з країнами-партнерами з позиції фінансового зараження національної економіки. *Економічний форум*. 2018. №2. С.51-57. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2018_2_9
2. Іванов С.М., Клименко К.В., Савостьяненко М.В. Унормування співробітництва з МФО в контексті запобігання дестабілізації національної економіки. *Фінанси України*. 2018. №5. С.41-55.
3. Палешко Я.С. Вплив запозичень України на національну економіку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. №22. С.82-86. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2014_22_19
4. Радченко Л.П. Підвищення конкурентоспроможності національної економіки як умова входження в глобальний економічний простір. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені*

Г.С. Сковороди. *Економіка*. 2017. Вип.17. С.91-99. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkhnpu_eko_2017_17_12

5. Стефанків О.М., Данилишин В.І. Вплив міжнародної торгівлі на національну економіку. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип.3. С.18-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2018_3_5

Завдання для самостійної роботи **Визначте терміни і поняття**

Глобалізація, економічна глобалізація, міжнародні економічні відносини, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, зовнішньоторговельний баланс, експортна квота, імпортна квота, світовий ринок, зовнішньоторговельна політика, Світова організація торгівлі (СОТ), міграція робочої сили, прямі іноземні інвестиції, транснаціональна корпорація (ТНК), Міжнародний валютний фонд (МВФ), група Світового банку, Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР).

Визначте, правильні і неправильні твердження. Обґрунтуйте свою точку зору.

1. Країна виробляє більше ніж споживає за умови від'ємного сальдо торгового балансу.
2. Дефіцит торгового балансу існує, якщо країна продає товари за кордон більшої вартості, ніж купує там.
3. Наявність дефіциту торгового балансу країни може призвести до скорочення валютних запасів країни.
4. До причин експорту капіталу відноситься створення нових робочих місць.
5. Глобалізація економіки передбачає перетворення єдиного ринкового простору на цілісний господарсько-політичний організм.
6. Глобалізація означає взаємозв'язки і взаємозалежність економік на рівні регіональних інтеграційних об'єднань.
7. Україна займає друге місце у світі за експортом соняшникової олії.
8. Основними статтями експорту України є обладнання, електроніка, транспорт.
9. Основними програмами співпраці України з МВФ є програми «Standby» і «механізм розширеного фінансування».
10. Співробітництво України з МБРР здійснюється у вигляді отримання технічної допомоги у вигляді грантів на підготовку проектів та дорадчо-консультативної допомоги.

Розв'яжіть задачі

1. Країна імпортує деякий товар по світовій рівноважній ціні, рівній 30 гр. од. за одиницю товару. Попит і пропозиція даного товару в даній країні мають такий вигляд: $Q_D = 500 - 5P$; $Q_S = 100 + 2P$.

Визначте величину чистих втрат країни після введення нею імпортного тарифу в розмірі 10 гр. од. на одиницю товару.

2. У таблиці 2 наведені дані про виробничі можливості країн X і Y за умови, що в них виробляються лише два товари: M і N.

Таблиця 2 – Виробничі можливості країн X і Y

Виробничі можливості	Країна X		Країна Y	
	Товар M (млн т)	Товар N (млн шт)	Товар M (млн т)	Товар N (млн шт)
А	0	64	0	48
Б	10	48	4	36
В	20	32	8	24
Г	30	16	12	12
Д	40	0	16	0

Нехай до спеціалізації і торгівлі оптимальна структура виробництва для країни X – варіант Г, а для країни Y – варіант Б.

Визначте: а) спеціалізацію кожної країни в разі встановлення торгових відносин; б) загальний приріст виробництва товару M і товару N за умови повної спеціалізації.

Тести

1. Практично будь-яка національна економіка є:

- а) частиною світової економіки, а тому залежить від неї;
- б) абсолютно відкритою економічною системою і тому цілком залежить від світової економіки;
- в) частиною світової економіки і прагне істотно скоротити свою залежність від неї;
- г) частиною світової економіки і прагне до поширення протекціоністських заходів.

2. За рахунок міжнародних економічних зв'язків неможливо:

- а) подолати вузькість національного ринку;
- б) уникнути обмеженості національної ресурсної бази;
- в) налагодити спеціалізацію виробництва, зробивши його ефективнішим;
- г) підвищувати якісний рівень вироблених товарів;
- д) проводити ефективну антициклічну політику;
- е) правильна відповідь відсутня.

3. Міжнародні економічні відносини роблять країни світу:

- а) взаємозалежними;
- б) незалежними;
- в) не впливають на взаємозалежність держав;
- г) правильна відповідь відсутня.

4. Сучасна глобальна економіка характеризується такими ознаками:

- а) послабленням взаємодії між регіональними інтеграційними об'єднаннями та міжнародними організаціями;
- б) одновекторністю міжнародного співробітництва;

в) збільшенням кількості й масштабів діяльності регіональних угруповань;

г) всі відповіді правильні.

5. Об'єктами міжнародних економічних відносин є:

а) міжурядові економічні організації;

б) товари та послуги;

в) неурядові міжнародні організації;

г) юридичні особи різної державної приналежності;

д) всі відповіді правильні

6. Відкритість економіки означає:

а) участь країни та її економічних суб'єктів у світовому інтеграційному процесі;

б) прозорість, тобто вільний доступ до національних макроекономічних відомостей;

в) економічну свободу всередині країни;

г) всі відповіді правильні.

7. Наявність позитивного сальдо торгового балансу країни:

а) скорочує зовнішньоторговий оборот;

б) може сприяти збільшенню валютних резервів країни;

в) сприяє зниженню курсу національної валюти;

г) може сприяти зростанню конкуренції на внутрішньому ринку.

8. Експорт товарів:

а) сприяє росту національного виробництва, доходів і зайнятості;

б) стримує зростання національного виробництва, доходів і зайнятості;

в) обмежує імпорт;

г) всі відповіді правильні.

9. Як впливають на соціально-економічне становище країни емігранти?

а) ускладнюється проблема зайнятості;

б) підвищується кваліфікація зайнятих робітників;

в) «відплив умів» стримує розвиток національної економіки;

г) правильна відповідь відсутня.

10. Як впливають на соціально-економічне становище іммігранти?

а) зменшують гостроту проблеми зайнятості;

б) покращується торговий баланс;

в) дають на заробітну плату місцевих робітників;

г) правильна відповідь відсутня.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Базова

1. Гринів Л.С., Кічурчак М.В. Національна економіка. Львів: Магнолія, 2009. 464 с.
2. Заблоцький Б.Ф. Національна економіка: підручник. Львів: Новий світ-2000, 2009. 582 с.
3. Злупко С.П. Національна економіка. К.: Знання, 2008. – 430 с.
4. Економіка України. Національна економіка / під ред. Б.Ф.Заблоцького. К.: ЦУЛ, 2008. 380 с.
5. Круш П. В. Національна економіка: підручник. К.: Каравела, 2008. 416 с.
6. Кузьмін О.Є., Когут У.І., Процик І.С., Вербицька Г.Л. Національна економіка: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О.Є. Кузьміна. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2010. 188 с.
7. Мармуль Л.О., Лисенко Н.О., Транченко Л.В. Національна економіка: підручник. Умань: Сочінський [вид.], 2012. 294 с.
8. Національна економіка: навч. посібник для ВНЗ / за ред. Тарасевича В.М. К.: ЦУЛ, 2009. 280 с.
9. Національна економіка: навч. посібник / за заг. ред. В.П.Решетило. Х.: ХНАМГ, 2009. 386 с.
10. Національна економіка: навч. посіб.: / за заг. ред. Носової О.В. К.: Центр учбової літератури, 2013. 512 с.
11. Національна економіка: навчальний посібник / за заг. ред. А.Г.Савченка. Київ: КНЕУ, 2011. 646 с.
12. Національна економіка: Навч. посіб. А.Ф. Мельник, А.Ю. Васіна, Т.Л. Желюк, Т.М.Попович; за ред. А.Ф. Мельник. К.: Знання, 2011. 463 с.
13. Ніколенко С.С., Кушнір Л.Л. Національна економіка: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни студентами всіх напрямів підготовки за Європейською кредитно-трансфертною системою (ЄКТС) організації навчального процесу ПУЕТ. Полтава: ПУЕТ, 2016. 245 с.
14. Радіонова І.Ф., Усик В.І. Макроекономічний аналіз національної економіки. Навчальний посібник. К.: Видавництво: КНЕУ (Кам'янець-Подільський: Аксіома), 2015. 302 с.
15. Савченко, В.Ф. Національна економіка: навчальний посібник. 2-е вид. Чернігів: ЧДІЕУ, 2014. 329 с.
16. Старостенко Г.Г., Онишко С.В., Поснова Т.В. Національна економіка: навч. посібник. К.: Ліра-К, 2016. 432 с.
17. Толстов В.М., Цибульський Л.С. Національна економіка: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: ДЕДУТ, 2014. 186 с.
18. Чернявська О.В. Національна економіка. Навч. посіб. К.: Алерта, 2018. 502 с.

19. Bradley A. Hansen. The National Economy (Greenwood Guides to Business and Economics) / The National Economy. Westport: Greenwood Press, 2006.

Допоміжна

1. Економіка України: десять років реформ [за ред. З.Ватаманюка]. – Л.: ЛНУ ім.І.Франка, 2008. 496 с.
2. Економіка України: стратегія і політика довгострокового розвитку / за ред. акад. НАН України В.М.Гейця. К.: Ін-т екон. прогнозув.; Фенікс, 2007. 853 с.
3. Економічна теорія. Національна економіка: підручник / за ред.. В.М.Тарасевича. К.: Знання, 2012. 270 с.
4. Злупко С.П. Перехідна економіка: сучасна Україна: навч. посібник. К.: Знання, 2006. 324 с.
5. Ковальчук В.М. Структурна перебудова національної економіки в контексті інноваційного розвитку. К., 2005. 240 с.
6. Конкурентоспроможність економіки України: стан та перспективи підвищення / за ред. І.В.Крючкової. К.: Основа, 2007. 488 с.
7. Національна економіка: навчальний посібник для ВНЗ / за заг.ред. Петкової Л.О. К.: МП Леся, 2009. 288 с.
8. Національна економіка: навчальний посібник для ВНЗ / за ред. Тарасевича В.М. К.: ЦУЛ, 2009. 280 с.
9. Тищенко О.П., Никифоров А.Є., Куценко Т.Ф. та ін. Національна економіка: тексти лекцій / заг.ред. А.Г.Савченко. К.: КНЕУ, 2007. 464 с.
10. Філіпенко А.С., Будкін В.С., Гальчинський А.С. та ін. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть. К.: Либідь, 2002. 470 с.
11. Чернявська О.В., Кендюхов О.А., Міщенко С.Г. та ін. Національна економіка в умовах формування нової фінансово-економічної архітектури світу: монографія / за заг. ред. О.В.Чернявської. Полтава: ПУЕТ, 2014. 319 с.
12. Шевченко Л.С., Гриценко О.А., Камінська Т.М. та ін. Національна економіка: навч. посіб. / за заг. ред. Л.С. Шевченко. Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України», 2011. 182 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Офіційні сайти періодичної літератури

Назва журналу	Офіційний сайт
Актуальні проблеми економіки	https://eco-science.net/
Бізнес Інформ	http://www.business-inform.net/main/
Економіка і держава	http://www.economy.in.ua/
Економіка України	http://www.economukraine.com.ua/
Економіка. Фінанси. Право.	http://efp.in.ua/
Економіст	http://ua-ekonomist.com/
Економічна теорія	http://etet.org.ua/
Ефективна економіка	http://www.economy.nayka.com.ua/
Економічний часопис – XXI	http://soskin.info/ea/
Бюлетень Національного банку України	https://www.bank.gov.ua
Інвестиції: практика та досвід	http://investplan.com.ua/
Науковий вісник Полісся	https://nvp.stu.cn.ua
Проблеми і перспективи економіки та управління	http://ppeu.stu.cn.ua

Офіційні сайти державних та міжнародних установ

Назва	Офіційний сайт
Верховна Рада України	http://rada.gov.ua/
Кабінет Міністрів України	https://www.kmu.gov.ua/ua
Міністерство економічного розвитку і торгівлі України	http://www.me.gov.ua/
Міністерство фінансів України	https://www.minfin.gov.ua/
Національний банк України	http://www.bank.gov.ua/
Державна фіскальна служба України	http://sfs.gov.ua/
Державна служба статистики України	http://www.ukrstat.gov.ua
Національний інститут стратегічних досліджень	http://www.niss.gov.ua/
IMF – International Monetary Fund (Міжнародний валютний фонд)	https://www.imf.org/external/index.htm

Інші офіційні сайти

Назва	Офіційний сайт
Національна бібліотека України ім. І.В.Вернадського	http://www.nbuv.gov.ua/
Кореспондент	http://korrespondent.net/
BusinessViews Економіка	https://businessviews.com.ua/
Економіка для студентів	http://gufer.net/